

Др Милош
ТИМОТИЈЕВИЋ
историчар
Народни музеј Чачак

УДК: 32.061.2(497.11)*1937/1941*(093.2)
94:323.1(=163.41)(497.1)*1918/1941*(093.2)

Српски културни клуб и генерал Милан Недић: један документ о „приватној” иницијативи у обавештајној делатности на почетку Другог светског рата (1939)

Апстракт: Иницијатива Српског културног клуба на профилу еполиитичке оријентације српског грађанства према Други светски рат имао је одлучујући улогу. Вези са њим веома је значајан документ који открива покушај ове организације да створи неформални обавештајни центар у војном врху Краљевине Југославије почетком септембра 1939. године.

Кључне речи: Српски културни клуб, генерал Милан Недић, Слободан Јовановић, Драгиша Васић, Младен – ујовић, Други светски рат, обавештајна делатност

Драматични догађаји који су захватили најпре Европу, а затим и цео свет крајем тридесетих година двадесетог века имали су свој одраз и у Краљевини Југославији. Успон нацизма и фашизма, слом међународног поретка који је настао после Првог светског рата, а затим и избијање новог ратног сукоба 1. септембра 1939. године, на много начина доводили су у питање и опстанак Југославије и најављивали страдање српског народа.¹

Једна од покушаја „националне акције” српског грађанства било је и стварање Српског културног клуба крајем 1936. године. Првобитна оријентација ове организације чији је председник био Слободан Јовановић, а потпредседник Драгиша Васић, била је усмерена на акцију просвећивања народа у домену културе и економије. Међутим, услед усложњавања спољнополитичке ситуације и све тежих унутрашњих „ломава” у Краљевини Југославији, Српски културни клуб је своје активности усмерио и на политичко организовање и одбрану интереса српског народа. Томе је нарочито допринело стварање Бановине Хрватске после споразума Драгише Цветковића и Цветка Мачека (26. август 1939), чиме су интереси српског народа у Краљевини Југославији озбиљно доведени у питање.²

Српски културни клуб је од новембра 1939. године почео да објављује „Српски глас” (уредник Драгиша Васић), излажући у њему свој национални програм, предлоге

¹ Milan Ristović, *Nema ki novi poredak i Jugoisto na Evropa 1940/41-1944/45: planovi o budućnosti i praksi*, Beograd, 1991, 5-80; Branko Petranović, *Srbija u Drugom svetskom ratu 1939-1945*, Beograd, 1992, 10-38.

акције и поглед на збивања у земљи и Европи која је већ била у рату. Основне преокупације овог листа биле су угрожен положај Срба у Бановини Хрватској, раст хрватског национализма и шовинизма, као и извештаји са фронтова у Европи у којима су посредно подржавани противници Немачке и Италије. Повезивање са Великом Британијом, отпор нацистичкој Немачкој, учешће у преврату 27. марта 1941. године, одлучујући утицај у стварању политичког и идеолошког профила равнороске организације, по много чему су били само наставак активности Српског културног клуба започетих још 1936/37. године.³

Документ који се приређује има важност у светлу свих ових догађаја. Концепт писма које је 5. септембра 1939. године Српски културни клуб планирао да пошаље генералу Милану Недићу, тадашњем министру војске Краљевине Југославије, представља саму срж програма ове организације која се своди на неопходност успостављања сарадње са војском у циљу „народне одбране”. Најважнији проблеми са којима се суочавала Краљевина Југославија требало је да се решавају кроз одређене задатке изложене у пет „тачака”:

- 1) контрола рада националних мањина (Немци, Мађари и Албанци) чије су организација постајале претња по опстанак Југославије;
- 2) прикупљање информација о дешавањима у јавном животу, а пре свега о деловању хрватских националиста и ширењу дефетизма;
- 3) прикупљање информација о организацијама које могу помоћи подупирање пројекта „народне одбране” и јачању војне способности државе;
- 4) израда општег плана „одбране грађанства”;
- 5) организација пропаганде за одржање Југославије, озбиљно ослабљене сепаратистичким тежњама у Хрватској.

Сви ови задаци нису били изван видокруга војног врха. Међутим, оно што је значајно јесте чињеница да је вођство Српског културног клуба инсистирало да учествује у обавештајној делатности и предводи „тајни комитет” који би се бринуо о одбрани земље. Према оцени Српског културног клуба, државна администрација била је непоуздана због сепаратистичких тежњи највећег дела хрватских политичара, али и због слабости услед „партијског” уплива у одабир људи који обављају важне државне послове. Српски културни клуб је заговарао „извесну коректуру и надзор”, истичући своју организацију као несумњиво патриотску.

С друге стране, Слободан Јовановић, Драгиша Васић и Младен Жујовић били су у најужем врху илегалне организације „Конспирација”, формиране у лето 1938. године, са циљем рушења режима кнеза Павла (уз подршку Велике Британије). Један од главних задатака „Конспирације” било је деловање у војсци и њено придобијање

² Љубодраг Димић, *Културна политика Краљевине Југославије 1918-1941. рви део: друштво и држава*, Београд, 1996, 506-561; Небојша А. Поповић, *Слободан Јовановић и југословенска држава*, Београд, 2003, 211-232.

³ Милош Тимотијевић, „Драгиша Васић и 'Српски глас': један недовршени национални пројекат”, – *ивои и дело Драгише Васића. Научни скуи* (пр. Борисав Челиковић), Горњи Милановац, 2008, 119-146.

за отпор према политици сарадње са Немачком. Постоје подаци и да је Драгиша Васић био масон, што се тврди и за Слободана Јовановића.⁴ Документ који се приређује недвосмислено говори о жељи људи који су водили Српски културни клуб да створе тајну организацију која би се бринула о одбрани Краљевине Југославије. Није познато да ли је писмо заиста послато генералу Милану Недићу, односно како је он одговорио на ову иницијативу. Међутим, догађаји у којима је Недић учествовао током 1940. године указују да до сарадње није дошло. То се може видети и у светлу уређивачке политике „Српског гласа”, односно забраном излагања овог листа у лето 1940. године, као и забраном рада масонске организације.⁵

Проблеми на које је Српски културни клуб указивао били су реалност. Утицај немачких, италијанских, мађарских, бугарских и свих других агената и организација на послу разбијања Краљевине Југославије био је очигледан пред почетак Другог светског рата. Подршку су им пружали и хрватски националисти.⁶

Занимљиво је да се у овом писму Српског културног клуба комунисти уопште не помињу. Да ли су у питању били међународни обзири (жеља да се успостави сарадња са СССР-ом) или је значај комуниста занемариван, није у потпуности јасно. Иако је КПЈ пред Други светски рат била малобројна, она је кроз фанатично чланство имала организациону чврстину и активно се спремила за социјалну револуцију.⁷

⁴ Надежда Јовановић, „Однос окупатора и квислинга према масонерији у Србији 1941-1942”, *Годишњак Београда*, књ. XVIII, Београд, 1971, 77-91; Јован Марјановић, *Дража Милошевић између Британија и Немачке*, књ. 1. *Британски штампањ*, Загреб-Београд, 1979, 19-20, 30-31; Никола Милоновић, *Драгиша Васић: од грађанског бунтовника до контрареволуционара*, Београд, 1986, 226-228; Мирјана Стефановски, *Српска политици ка емиграцији о преуређењу Југославије*, Београд, 1988, 94; Бранко Петрановић, Никола Жупић, 27. март 1941. *Тематска збирка докумената*, Београд, 1990, 82; Момчило Зећевић, „Слободан Јовановић и 27. март 1941.”, *Историја 20. века* 1/1996, Београд, 1996, 46-49, 52, 56; Коста Николић, „Драгиша Васић (1885-1945)”, *ЗРМ ХХVIII*, Чачак, 1998, 231; Небојша А. Поповић, *н. г.*, 212-213, 225, 227-230; Коста Николић, Бојан Б. Димитријевић, *Данило Грејерић и 25. март 1941*, Београд, 2007, 78-83, 158; Никола Жупић, „Либерализам Драгише Васића у Краљевини Југославији”, – *ивоић и дело Драгише Васића*. *Научни скупи* (пр. Борисав Челиковић), Горњи Милановац, 2008, 111, 115-116; Милош Тимотијевић, „Драгиша Васић и „Српски глас”: један недовршени национални пројекат”, 145.

⁵ Velimir Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije 1941. Uzroci i posledice poraza 1*, Beograd-Ljubljana-Podgorica, 1982, 290-293, 584-586; Милош Тимотијевић, „Драгиша Васић и „Српски глас”: један недовршени национални пројекат”, 119-146; Коста Николић, Бојан Б. Димитријевић, *н. г.*, 69-70, 81-83, 158-160.

⁶ Велимир Терзић, *Југославија у априлском рату 1941*, Титоград, 1963, 41-58, 62-66; Isti, *Slom Kraljevine Jugoslavije 1941. Uzroci i posledice poraza 1*, 169-217; Zoran Janjetović, „О нацификацији војводанских Шваба”, *Tokovi istorije 1-4* (1999), Beograd, 1999, 240-260; Isti, *Deca careva, pastor ad kraljeva. Nacionalne manjine u Jugoslaviji 1918-1941*, Beograd, 2005, 375-406.

⁷ Алексеј Тимофејев, „Војне и безбедносне структуре СССР у припреми партизанског ратовања до почетка Другог светског рата”, *Војноисторијски гласник 2* (2008), Beograd, 2008, 36-54; „Партија грађанског рата: припреме кадрова Коминтерне за извођење партизанског рата и револуције”, *Војноисторијски гласник 1* (2009), Beograd, 2009, 56-71; Исти, „Совјетска улога у школовању и припреми југословенског партизанског кадра до почетка Другог светског рата”, *Војноисторијски гласник 2* (2009), Beograd, 2009, 55-77; Исти, *Руси и Други свешки раји у Југославији*. *Иницијатива СССР-а и руски емигранти на дојављује у Југославији 1941-1945*, Beograd, 2010, 155-204.

Тај проблем је јасно уочавала полиција, па чак и она на локалном нивоу.⁸ Минимизирање социјалних разлика међу људима, занемаривање стварности у којој су живееле младе генерације, као и утицај модернизације на њихов поглед на свет, биле су најслабије тачке деловања Српског културног клуба пред Други светски рат.⁹

Порекло документа који се приређује на својеврстан начин осликава и судбину српског грађанства и слом које је доживело у Другом светском рату. Захваљујући преданом раду Теодоре Жујовић објављена је рукописна заоставштина Младена Ј. Жујовића коју је он са собом однео у изгнанство. Највећи део приређене грађе везан је за Други светски рат.¹¹ Научна и шира јавност су на тај начин добили прилику да се упознају са многим детаљима важним за разумевање прилика у Југославији током Другог светског рата, унутрашњом организацијом равнорског порета, односима са савезницима и сукобима са партизанима. Заоставштина Младена Ј. Жујовића налази се у Хуверовом институту Станфорд универзитета у Калифорнији (Hoover Institution Stanford University).¹² Према одлуци Теодоре Жујовић Народни музеј у Чачку чува копирану грађу из Хуверовог института, која је приређена и објављена у пет томова и прати период од 1903, па до 1959. године.¹³

Међутим, концепција објављивања заоставштине Младена Ј. Жујовића била је таква да се један веома важан документ нашао изван опуса приређене архивске грађе. У питању је оригинални концепт писма који је председник Српског културног клуба Слободан Јовановић упутио генералу Милану Недићу. Документ се приређује у неизмењеном облику у односу на оригинал. Све интервенције означене су угластим заградама.

⁸ Милош Тимотијевић, „Чачак у предвечерје Другог светског рата 1938-1941: социјална, економска и политичка структура“, *ЗРНИМ XXIX*, Чачак, 1999, 138-218; Горан Давидовић, Милош Тимотијевић, *Освећљава епископине I. Документна за војну и политичку историју Чачка 1938-1941*, Чачак, 2006, 142-143.

⁹ Љубодраг Димић, *н. д.*, 560-561; Милош Тимотијевић, „Драгиша Васић и 'Српски глас': један недовршени национални пројекат“, 143-145.

¹⁰ Основне податке о животу и раду Младена Ј. Жујовића (Београд, 1895-Париз, 1969) погледати у: Теодора Жујовић, „Биографија Младена Ј. Жујовића“, у: Младен Ј. Жујовић, *Дневници и белешке, к ња I. Рајни дневник I. Југославија у I светском рату* (приредила Теодора Жујовић), Врњачка Бања, 2004, 5-8; Иста, „Жујовић, Младен Ј.“, *Српски диографски речник 3* (ур. Чедомир Попов), Нови Сад, 2007, 820-821.

¹¹ Младен Ј. Жујовић, *Дневници и белешке, к ња I. Рајни дневник I. Србија у I светском рату* (приредила Теодора Жујовић), Врњачка Бања, 2004; Исти, *Дневници и белешке, к ња II. Рајни дневник 2. Југославија у II светском рату (Јун 1942-Вирил 1944)* (приредила Теодора Жујовић), Врњачка Бања, 2004; Исти, *Дневници и белешке, к ња III. Рајни дневник 3. Југославија у II светском рату (Мај 1944-Мај 1946)* (приредила Теодора Жујовић), Врњачка Бања, 2004; Исти, *Дневници и белешке, к ња IV. Зборник докумената из заоставшине Младена Ј. – жујовића* (приредила Теодора Жујовић), Врњачка Бања, 2004; Исти, *Дневници и белешке, к ња V. Свеји о људима и догађајима 1903-1959* (приредила Теодора Жујовић), Врњачка Бања, 2004.

¹² Заоставштина Младена Ј. Жујовића налази се у Сједињеним Америчким Државама [Hoover Institution, Archives, Stanford University, СА 94305-6010 (ID: CSUZ70019-A, 7 кутија)] (Теодора Жујовић, „Биографија Младена Ј. Жујовића“, 8).

¹³ Народни музеј у Чачку чува копирану архивску грађу из Хуверовог института, пре свега захваљујући залагању колеге историчара Радивоја Бојовића коме се, као и Теодори Жујовић, захваљујемо на доброј вољи да се овај документ објави.

* * *

Српски културни Клуб

У Београду 5 септембра 1939. године.

Армијском генералу
Господину Милану Недићу
МИНИСТРУ ВОЈСКЕ И МОРНАРИЦЕ

Београд

Господине Министре,

Управни одбор Српског Културног Клуба има част поднети Вам на оцену следећи свој образложени предлог који, обзиром на важност предмета и озбиљност прилика споља и у земљи, носи строго поверљив карактер.

Велике Европске силе налазе се у рату, чији се обим, трајање, исход и последице не могу предвидети. Исто се тако не може знати хоће ли Југославија моћи да остане неутралан посматрач рата или ће и њу у скорој или даљој будућности захватити војни вртлог. При таквом стању ствари Управни одбор Српског Културног Клуба сматра као неопходно да сви патриоти посматрају све државне функције и друштвени живот са гледишта народне одбране.

Али овај појам народне одбране сада је врло широк и ми сви знамо да га ни савршенија администрација не може потпуно извршити без организације приватне иницијативе.

Ми морамо признати да наша администрација не само што није савршена, већ да се у свом раду, а нарочито при избору личности, често руководи партијским, племенским или верским обзирима. У овоме је често подржавају утицајне странке и групе или моћни појединци.

Зато је потребна извесна коректура и надзор од стране чисто патриотских елемената којима је једини циљ одбрана државних и народних интереса.

Тај задатак могу извршити брзо и успешно једино патриотске установе које већ постоје и чија би се организација имала поверити једном тајном координационом комитету образованом у споразуму са војном влашћу.

Овај комитет, чијем би стварању и организовању имало одмах да се приступи, имао би задатак временски ограничен т. ј. до краја рата у Европи. Тај комитет имао би да ради у најтешњем додиру са одређеним војним властима, а главни задатак био би му следећи:

1. Да контролише рад националних мањина и свих слојева који још нису дефинитивно усвојили идеју југословенске државе.

Партизанство, неспособност или немоћ администрације и наша индивидуалност и урођена толерантност омогућили су немачком, мађарском и арбанашком живљу наше земље да се преко својих организација стави под вођство и контролу својих националних држава.

Познато је да наша немачка мањина, по упутима из Немачке, са кредитом организованим у Немачкој и спроведеним кроз наше кредитне установе, купује земље у Бачкој и Банату, да се у земљи организују разне националсоцијалистичке формације (као Културбунд, Крафт дурф фројде и т. д.), да се спроводи привредна и кредитна независност Немаца у Југославији и да је према томе услед невероватне дисциплинованости ове врсте наших држављана, очигледна опасност за нашу народну одбрану. Исто је тако и са Мађарима. Њихов непријатељски став према нашој држави најбоље се открио приликом присаједињења Чешке Немачкој и дела Словачке Мађарској. У пограничним селима, мађарско становништво једва је успело да прикрије радост што Мађари остварују њихово уједињење, а познато је да су се многи чак спремали да са заставама дочекају очекивану мађарску окупацију наше територије. Наше мађарске мањине у могућности су да још увек подлежу непосредном утицају Мађарске државе. Курирска служба несметано се врши преко границе. Мађарским језиком служе се чак и наше многе војвођанске породице, а Београд је пун кућних чувара Мађара, трговачких и других агената и разних варијеткиња и сумњивих жена из Пеште и Мађарске. Арнаутски проблем можда је још опаснији, а нарочито од када је Италија анектирала Арбанију. Ис прва збуњени, сада наши Арнаути нестрпљиво очекују уједињење од Италије. И на тој граници организована је курирска служба и врши [се] непосредан утицај са противне стране. Данас више није тајна да у Албанији функционише Косовски комитет и да Маћедонски комитет такође има своје седиште у Албанији.

Да би се ефикасно могла сузбити разорна акција наших националних мањина која може озбиљно компромитовати народну одбрану, ми сматрамо да је од основне важности бити брзо и добро обавештен.

Координациони комитет имао би према томе да изради план за обавештајну службу и будан надзор над сваком врстом делања мањинских организација и установа. Он би исто тако, увек у тесној сарадњи са војном влашћу, имао да утврди најефикаснија средства која могу омогућити да се осујети рад и благовремено прозру смерови истих мањинских организација.

2. Да скупља поуздане информације о свима струјама у јавном животу државе.

Скупљање ових врста обавештења треба такође да има за циљ омогућење успешног сузбијања дефетизма, племенских, верских и партиских размирица и опште свако слабљење народне и државне заједнице.

Судбина српског дела народа остала је не само нерешена Споразумом, већ се о

њој говори само о могућем, евентуалном каснијем решењу, по обрасцу на привилегије које су Споразумом обезбеђене Бановини Хрватској. Ову неправду осећа, по свима добивеним обавештењима цео српски народ, а поготову Српски Културни Клуб. Ипак, српски део народа уздржава се од истицања ове неправде и свестан тешких међународних прилика, он сматра да дефинитивну расправу и крајње привођење у дело Споразума, треба одложити за срећнија времена. Руковођен сигурним инстинктом српски део народа сматра да му међународна ситуација намеће дужност обуставе сваке партиске, племенске и верске полемике, која се ако се расламти може лако да нас стане наше националне егзистенције.

Са жалошћу међутим морамо утврдити да док српски део народа, болно погођен Споразумом, не потрже никакав свој племенски па чак ни партијски захтев (видети на пример коминике српских опозиционих странака) дотле хрватска штампа и хрватски политичари, корисници Споразума, траже неко интегрално остварење и других неоснованих хрватских тежњи и истичу акт Споразума као први почетак и етапу у уређењу овога питања које би се по њима имало брзо спроводити без обзира на садашњу међународну ситуацију (видети говор народног заступника г. Августа Кошутића на седници хрватског народног заступства у Хрватском дневнику од 30 прошлог месеца). Међу захтевима који се кроз говоре и хрватску штампу истичу има и чисто сеператистичких и племенски нетрпељивих па чак и дефетистичких. Примера ради наводимо:

-Прогон Срба у многим крајевима Хрватске и насилно терање Срба па истицање хрватских застава. Српски Културни Клуб добија свакодневна писма пуна протеста и описа њихових невоља у тим крајевима;

-познате туче између Хрвата и Муслимана у многим крајевима Босне припојеним Бановини Хрватској;

-малтретирање Срба католика у Дубровнику и околини о чему сведоче многобројна писма упућена Српском Културном Клубу из тог краја;

-акција хрватских политичара у Боки Которској и свима другим крајевима на које рефлектују Хрвати. Са жалошћу констатујемо одлазак активног министра г. Смољана у Сомбор, у коме Хрвата уопште нема али постоји једна новооснована хрватска установа (Хрватски дом) и то одмах по доношењу акта Споразума. Г. министар је на пример потстицао Буњевце на хрватство, а у Резолуцији која је донета тим поводом изрично је указано на потребу да се „и у Бачкој, Барањи и Банату уведе управна власт са потпуно демократским начелима заштићујући у целости народни, културни и привредни развој и Срба и Хрвата И ГРАЂАНСКА ПРАВА МАЂАРА И НИЈЕМАЦА ТЕ ОСТАЛИХ НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА”;

-у говору народног заступника Кошутића о коме је горе било речи има скроз дефетистичких ставова као на пример онај у коме он говори Хрватима да они имају да мисле само на своје уређење и довршење дела Споразума који није био остварен, а да уопште не мисле да ми можемо бити доведени да ма ским ратујемо у Европи. Непотребно је истаћи могућност тешких последица оваквих и сличних говора

у једно време када није искључена могућност одбране са оружјем у руци нашег територијалног интегритета;

-Уопште акција Обзора, Хрватског дневника, Хрватске страже и других хрватских листова несметано потстиче Хрвате на што већу одвојеност од Срба и централне власти истичући као искључиви проблем садашњице претварање босанских муслимана у Хрвате не заборављајући на санџачке муслимане, буђење хрватства међу Славонцима, Буњевцима и др. и придобијање немачких и других мањина за хрватску државну мисао.

Сва ова усмена и писмена пропаганда очигледно иде на штету народне одбране заједнице и због тога би је одмах требало најенергичније сузбити. Нарочито скрећем пажњу на ону акцију која иде на то да убеди Хрвате како они неће имати потребе ни против кога да ратују.

3. Да скупља информације о организацијама грађанским у поједини[м] државама за одбрану народа и испитивање уколико се и како најзгодније могу применити.

У многим земљама већ постоје овакве установе, а у другим се сада образују. Ми о томе мало знамо. Мађарски радио н. пр. недавно је објавио да се у Мађарској организује национална мобилизација и да ће при свакој армиској команди бити установљен по један комесаријат за организацију овог посла.

Комитет чије образовање предлажемо имао би што боље да се обавести и да проучи ово питање као и да процени могућности установљења одговарајућих установа код нас.

4. Израђивање једног општег плана о организацији одбране грађанства.

Очигледна је потреба израде једног оваквог плана и установљење руководних принципа за његову примену. Предложени комитет имао би према томе да одмах приступи изради овога плана у сарадњи са одабраним истакнутим и осведоченим јавним радницима и одређеним војним лицима.

5. Да организује пропаганду за југословенску државну заједницу.

Где је у извесном делу нашега народа актом Споразума доста ослабљена свест о неразлучном националном интересу свих Срба, Хрвата и Словенаца то би се у овом послу морала имати у виду психологија створена актом Споразума. Зато би за ову врсту посла предложени комитет требало да се обрати за сарадњу људима осведочених способности.

На основу обавештења и сазнања до којих је Управа Српског Културног Клуба дошла током свога пословања како ранијег тако и садашњег, Управни одбор Српског Културног Клуба мисли да би ради омогућења што успешнијег рада, поред мера изложених у образложењима горњих 5 тачака, требало што пре обуставити сваки рад на даљој реорганизацији државе док се прилике у Европи не среде. Интерес народне

одбране [нечитко] налаже, по нашем мишљењу као прешну и неопходну меру.

Наш предлог, сажет у две речи, састојао би се дакле у томе да се одмах приступи организовању акције у циљу подизања духа нације и одбране државне и народне заједнице путем сарадње војних власти и патриотских друштава којима би на челу стајао један тајан координациони комитет.

[Део текста који следи у оригиналу је прецртан]

У том циљу, Управа Српског Културног клуба ставља се на располагање господину Министру Војске и морнарице пуна готовости да усмено допуни овај предлог уколико би то Г. Министар нашао за потребно. Исто тако Управа Српског Културног клуба спремна је да стави на расположење Г. Министру сва своја обавештења и искуство као и способност њезиних чланова.

Секретар,

Претседник

[Део текста који следи у оригиналу је накнадно написан руком]

У том циљу Управа Срп. Култ. Клуба готова је да Господ. Министру Војске и мор. стави на располагање сва средства своја и својих организација као и искуство, способности и пожртвованост својих чланова.

Најзад молимо Господина Министра да доле потписанима изволи одредити дан у који би нас изволео примити ради усменог образложења и допуне овог предлога као и евентуалног установења брзе примене сугестија које смо били слободни учинити.

Секрет.

Претс.

Serbian cultural club and general Milan Nedic: one document about „private” initiative in informative activities at the beginning of the second world war (1939)

The influence of Serbian Cultural Club on shaping political orientation of liberal Serbian citizens before the World War Two had a decisive role. Related to this, there is a very important document which reveals a trial of this group to create a non formal informative center in the military top of the Kingdom of Yugoslavia at the beginning of 1939.

In accordance with their liberal attitudes and pro British foreign policy orientation, the very top of Serbian Cultural Club (Slobodan Jovanovic, Dragisa Vasic, Mladen Zujovic) as early as 1938 organized a secret association 'Conspiracy' with the aim to replace regime of the Kingdom of Yugoslavia which was becoming more and more close to Germany. The main task of this secret organization was acting in the army.

In that light, this document can be understood as well when Serbian Cultural Club on 5th September, 1939 asked Minister of the Army of the Kingdom of Yugoslavia, Milan Nedic in the aim to found together 'secret committee', which would take care of the defense of the country until the war in Europe was over. However, general Milan Nedic had a completely different political organization. He supported right wing movement ZBOR of Dimitrije Ljotic and was in favor of cooperation with Germany, especially after the fall of France in the summer of 1940. The events which followed tell us that no cooperation was made.

Milos TIMOTIJEVIC, PhD

**Le club culturel Serbe et le général Milan Nedic:
un document sur l'initiative „privée” dans l'activité
de renseignement au début de la deuxième guerre
mondiale (1939)**

L'influence du Club culturel serbe sur le profilage de l'orientation de la citoyenneté serbe d'orientation libérale au devant de la Deuxième Guerre mondiale eut un rôle décisif. À cet égard, le document qui dévoile la tentative de ce groupement de créer un centre de renseignements informel au

Haut-commandement militaire du Royaume de la Yougoslavie au début du mois de septembre de l'année 1939 fut très important.

En harmonie avec ses attitudes libérales et son orientation de politique extérieure pro-britannique, les personnes le plus haut placées du Club culturel serbe (Slobodan Jovanovic, Dragisa Vasic, Mladen Zujovic) créa, dès 1938, l'association clandestine "Conspiration", en vue de destituer le régime du Royaume de la Yougoslavie qui s'approchait de plus en plus de l'Allemagne. Le devoir fondamental de cette organisation secrète fut son action dans l'armée.

Dans cette éclaircissement, on peut ainsi comprendre aussi ce document dans lequel le Club culturel serbe, le 5 septembre de l'année 1939, s'adresse au ministre de l'armée du Royaume de la Yougoslavie, au général Milan Nedic, en vue de créer ensemble "le Comité clandestin", qui se chargerait de la défense du pays tant que la guerre en Europe ne s'achève. Cependant, le général Milan Nedic avait une organisation politique tout à fait différente. Il aidait le mouvement de droite ZBOR de Dimitrije Ljotic et s'engageait pour la collaboration avec l'Allemagne, en particulier après la chute de la France en été de l'année 1940. La suite des événements nous informe qu'aucune collaboration n'advint.

Milos TIMOTIJEVIC, Dr